

Sărbătorile și starea maniacală

Sibiu, 2012

- Melancolia și mania fac parte dintre cele mai vechi tulburări psihice descrise de către medicii antichității. Aretaeus din Capadocia (sec. I-II d.c.) le și corelează, scriind:

- o „Mi se pare că melancolia este partea de început a maniei.”

- Descrierile de atunci ale melancoliei - în determinarea căreia adepții doctrine umoraliste invocau excesul de bilă neagră care joacă un rol și în temperamental melancolic – ocupă în cea mai mare măsură înțelesul de azi al depresiei; dar accentual era pus pe simptomatologia psihotică, iar anxietatea juca un mare rol. Se menționează ca simptome:

Lipsa de somn, aversiunea față de mâncare, iritabilitatea, lentoarea, dificultăți de vorbire, dispoziția rea, tristă și marcată de furie; se mai întâlnesc: îndoiala, dorința de moarte, idei delirante monotematice, de ex. că subiectul e mort sau nu mai are corp; fricile descrise sunt variate, inclusiv frica de foștii prieteni; era prezentă solitudinea; se mai notau simptome somatice, scăderea potenței, flatulență și alte simptome grupate ulterior în hipocondrie.

- Mania era și ea considerată o boală ce se remite, mixându-se uneori cu melancolia. Aretaeus scria:

„există infinite forme ale maniei, dar boala e una. Dacă mania e asociată cu veselie, pacientul poate râde, se joacă, dansează ziua și noaptea și merge în piață strigând, ca și când ar fi obținut o nouă victorie. Are idei infinite și crede că e expert în astronomie, filosofie sau poezie. Alteori, pacientul devine excitabil, suspicios, iritabil: poate auzi zgomote care nu sunt, are halucinații vizuale, dorințele sexuale pot deveni necontrolabile, poate ajunge la furie, fiind în stare să-și ucidă însoțitorii sau să fie violent cu el însuși.”

Mania veselă și mania furioasă, ambele au fost sesizate în Grecia antică. Avem și mărturia din piesa Diomede a lui Sofocle, în care eroul, decepționat că nu a primit armele lui Achile, ce au fost atribuite lui Ulisse cel iscusit la vorbă, înnebunește. El desfășoară o manie furioasă și expansivă, cu tulburări perceptive, masacrând o turmă de oi pe care o confundă cu un grup de oameni. Revenind la luciditate, văzându-se copleșit de rușine, se sinucide.

Merită să ne amintim, cu această ocazie, că limba română a derivat din expresia de manie și cuvântul “mânie”.

Istoria maniei și melancholiei e interesantă și datorită faptului că de timpuriu au fost sesizate variantele temperamentale ale tulburării care se manifestă în mijlocul vieții de zi cu zi.

În perspectivă istorică e exemplară și de referință perioada Renașterii, când melancholia saturniană a fost corelată cu înțelepciunea; iar hipomaniacalul, ca nebun-bufon, a devenit persoana cea mai apropiată de rege.

În perioada Iluminismului, din melancholie s-a detașat hipocondria. Iar secolul al XIX-lea, în care psihiatria a fost acceptată în medicină, a marcat încadrarea acestor tulburări în aria tulburărilor afective dispoziționale. Acum, denumirea de „melancholie” de schimbă în „depresie”.

Secolul XX a fost martorul bolii maniaco-depresive, înțeleasă ca parteneră a schizofreniei în instanța psihozelor endogene.

Către sfârșitul acestui secol, tulburările dispoziționale, polarizate acum între bipolaritate și depresie monopolară, au fost evaluate cantitativ cu tot mai mare atenție, impunându-se și în această direcție ideea dimensională a continuumului, ceea ce a condus la conceptul de “spectru” bipolar și depresiv.

Ultimul veac a încercat, în urma intervenției lui Jaspers privitor la reacțiile comprehensibile, să indice un corespondent normal al depresiei, în situația doliului.

Dar, cu normalitatea maniei lumea nu și-a prea bătut capul. Psihopatologia clinică actuală s-a obișnuit, în ultimii 30 de ani, după revoluția introdusă de DSM III, să identifice tulburările psihice prin prezența sau absența unor simptome dintr-o listă. Simptomele pot fi evaluate și cantitativ, prin scale, care ne dau și o măsură a intensității episodului. Despre semnificația de ansamblu a acestor sindroame, înțelese ca și fenomene coerente și nu doar ca sumă de criterii, se vorbește însă destul de puțin. Pentru depresie se invocă totuși, tradițional, ideea pierderii și tristețea consecutivă acesteia. Simptomele depresiei și maniei pot fi diferențiate, la rândul lor, ca reprezentate predominant în zona biocorporală, cât și predominant în zona psihismului subiectiv; tematizarea ideilor și preocupărilor maniacale și depressive se poate agrega în convingerea delirantă.

Manie

Nivele si comportamente ale sindroamelor dispoziționale Funcționare bio-psihologică	Sentimente subiective corelate prezenței și afirmării de sine
• <u>dezinhibiție exproversă și tahipsihie globală</u> instinctivă, decizională, comportamentală, ideativă, verbală, relațională; • insomnie fără oboseală; • energie crescută; • decizie și motricitate crescute; • hiperactivitate, acțiuni hazardate; • libidou crescut, dezinhibiție sexuală; • hipersociabilitate gregară; • logoree, lipsa de reticențe; • fugă de idei, asociații superficiale; • atenție mobilă, percepție crescută; • hipermnezie nefuncțională	• <u>stimă de sine crescută</u>; • sentiment de capacități crescute (poate rezolva orice); • încredere în sine: planuri optimiste; • <u>viitorul e deschis</u> (totul se va rezolva bine); • participare hedonică la prezent: plăcere, <u>bucurie</u>, entuziasm, euforie, bună dispoziție, ce se transmite și celorlalți.
	Tematizarea ideilor și preocupărilor - convingere, temere, verbalizare, imaginare (logos) • se consideră o persoană de excepție; • resimte o identitate deosebită (se identifică cu personaje sau roluri deosebite); • poate rezolva problemele umanității; • consideră că are calități deosebite (frumusețe, talente, bogăție, proprietăți); • <u>grandiozitate megalomană</u>; • invidia celorlalți.

Manie

Nivele si comportamente ale sindroamelor dispoziționale Funcționare bio-psihologică	Sentimente subiective corelate prezenței și afirmării de sine	
• <u>dezinhibiție exproversă și tahipsihie globală</u> instinctivă, decizională, comportamentală, ideativă, verbală, relațională; • insomnie fără oboseală; • energie crescută; • decizie și motricitate crescute; • hiperactivitate, acțiuni hazardate; • libidou crescut, dezinhibiție sexuală; • hipersociabilitate gregară; • logoree, lipsa de reticențe; • fugă de idei, asociații superficiale; • atenție mobilă, percepție crescută; • hipermnezie nefuncțională	• <u>stimă de sine crescută</u>; • sentiment de capacități crescute (poate rezolva orice); • încredere în sine: planuri optimiste; • <u>viitorul e deschis</u> (totul se va rezolva bine); • participare hedonică la prezent: plăcere, <u>bucurie</u>, entuziasm, euforie, <u>bună dispoziție, ce se transmite și celorlalți</u>.	
	<th data-bbox="722 1094 1386 1205">Tematizarea ideilor și preocupărilor - convingere, temere, verbalizare, imaginare (logos)</th>	Tematizarea ideilor și preocupărilor - convingere, temere, verbalizare, imaginare (logos)
	• se consideră o persoană de excepție; • resimte o identitate deosebită (se identifică cu personaje sau roluri deosebite); • poate rezolva problemele umanității; • consideră că are calități deosebite (frumusețe, talente, bogăție, proprietăți); • <u>grandiozitate megalomană</u>; • invidia celorlalți.	

-

-

-

-

Dacă privim însă nu din perspectiva psihopatologiei clinice, ci din cea a cursului normal a vieții oamenilor, ne putem întreba dacă întâlnim în cadrul

acesteia unele situații în care se regăsesc agregați itemii din listele menționate. Ne vom concentra acum asupra polului maniei.

Pentru acest pol, desigur că multe trăsături le regăsim în starea debucurie, condiționată de variate situații. Stare de bucurie în care omul e bine dispus, vesel, dorește să-și împărtășească bucuria cu alții; bucurie în cursul căreia vorbim și ne mișcăm mai mult decât de obicei.

Dacă trecem de perspectivele vieții unui om individual și de gândim la situații culturale care angrenează mai mulți oameni în evenimente ritualizate, vom găsi, de asemenea, cel puțin un loc propice pentru astfel de manifestări. E vorba de petrecerea sărbătorească, mai ales de cea a carnavalului. Sărbătorile sunt la fel de definitorii pentru viața oamenilor, ca și procesul muncii productive pe care îl susțin și îl frecventează. Felurile sărbătorilor sunt nenumărate, de la cele aniversare și comemorative, la cele consecutive succesului, victoriei sau încheierii unui ciclu de viață. Sărbătoarea marchează nunta și botezul. Dar paradigma lor o constituie sărbătoarea sacrală. Sărbătoarea sacrală se petrece la o dată anume, când zeul e invocat prin ritual de către reprezentanții săi lumești oficiali. Momentul e precedat de pregătiri, de sobrietate, abstenență, rugăciuni. După ritualul ce favorizează teofania, urmează o destindere sărbătorească, cu dezinhibiție și petreceri. Aceasta face corp comun cu întreaga desfășurare a ritualului, care agregă comunitatea, făcând-o solidară în jurul zeului protector. Euforia sărbătorească se desfășoară sub forma unei sociabilități gregare și dediferențiată, care face să vibreze la unison comunitatea.

Sărbătorile profane sunt modelate mai ales de această ultimă parte a sărbătorii sacrale, în care oamenii sunt bucuroși că zeul a apărut și s-a arătat favorabil. După atâta sobrietate, abstenență și ceremonial, ritualic, dezinhibiția afectivă și instinctivă intră în joc pentru a uni, pe limba ei, oamenii. Ei se apropie unii de alții, se simt fericiți, într-o învălmășire a muzicii și dansului.

În timpul petrecerii sărbătorești oamenii se dezinhibă, sociabilitatea crește, controlul distanțelor sociale se relaxează. Toți devin mai familiari unii cu alții, reticențele se topesc, cei prezenți se îmbrățișează în veselia generală. Alcoolul dă și el o mână de ajutor. Și la fel muzica. Apare cântecul și dansul. Se declară poezii. Autocontrolul se relaxează. Vorbirea devine directă, mai puțin protocolară, uneori cu licențe. Dezinhibiția afectivă se poate însoți de una sexuală. Oamenii devin mai îndrăzneți. Ei își spun, râzând, glumind, lucruri pe care nu și le-au spus în împrejurări curente. Totul se petrece ca un joc. Altfel decât atunci când muncești, când te străduiești și te chinui cu treburile vieții practice, printre persoane oficiale. Până când sărbătoarea se termină. A doua zi, fiecare își reia rolul său în societate, munca sa, datoria și soarta sa, la locul său, cu problemele sale. Cu micile sau marile sale bucurii și necazuri individuale. Hipomania petrecerii sărbătorești a trecut. Ea se va păstra în amintire.

De când oamenii au devenit ființe culturale și s-au raportat la sacralitate, în societatea structurată și ierarhizată prin practici și muncă, sărbătorile au devenit o parte integrantă și definitorie a umanității. Ele se desfășoară într-un plan supraindividual, la care subiectul participă, estompându-și individualitatea. Fiecare om, de-a lungul vieții sale, a avut parte, inevitabil, de nenumărate sărbători, mai familiale sau mai publice, în care s-a angajat după ecuația sa proprie. Uneori, e drept, sărbătoarea vine dinspre împlinirea propriei vieți, din succesul și aniversările personale, angrenându-i pe cei apropiați. Alteori, ea vine dinspre marea societate înspre lumea ce gravitează în jurul persoanei.

Dar niciodată sărbătoarea culturilor umane nu s-a afirmat doar în viața privată a unui grup reatrâns, ci și în public, ca sărbători ale întregii comunități.

Și atunci, nu e de mirare că acest om, așa de marcat de sărbători, așa de exersat în petreceri, a înscris în sufletul și creierul său modelul sărbătorec de a trăi. Model care, de obicei, se actualizează – ca o unealtă ce-și face bine datoria –

de câte ori e solicitat cu rost. Dar care, uneori, poate ieși la iveală, de capul său, ca o unealtă ce începe să lucreze în gol, dându-ne pe mâna patologiei maniacale. Ca sindrom maniacal. Dar să urmărim puțin povestea sărbătorilor.

Popasul cel mai la îndemână nu poate fi decât cel în Renașterea italiană. Burckhardt, în celebra sa carte „Cultura Renașterii în Italia” acordă o importanță aparte fastului și strălucirii serbărilor de atunci, înșirând: misterele, procesiunile, primirile festive, triumfurile și mai ales carnavalurile, în care era purtată pe roțile unui car o nova „carus navalis”; sărbătoare în care se foloseau măști.

„Carnavalul propriu-zisn-avea nicăieri, în sec. XV, o fizionomie atât de variată ca la Roma. Aici erau mai întâi alergările, organizate în modul cel mai divers; existau curse de cai, de bivoli, de măgari, apoi de bătrâni, de tineri, de evrei etc. Paul al II-lea pune să se împartă hrană poporului în fața locuinței lui de la Palazzo di Venezia. Jocurile aveau loc în Piazza Novona; ele nu dispăruseră, poate, niciodată, din vremurile antice, și păstrau un caracter războinic impunător; era un simulacru de luptă între două trupe de cavalerie, după care urma o paradă de cetățeni înarmați. Pe de altă parte, măștile se bucurau de o mare libertate și timp de câteva luni exista dreptul travestirii. Papa Sixt al IV-lea nu se temea și trecea prin mijlocul măștilor chiar în cartierele cele mai populate de oameni. În timpul carnavalului din 1491, cardinalii își trimiseră reciproc care încărcate cu măști, bufoni și cântăreți, toți admirabil costumați, dar recitând versuri scandaloase.”

„Carnavalul din Florența întrece însă pe cel din Roma, printr-un anumit fel de cortegii. În mijlocul unui imens furnicar de măști, mascându-se călare sau pe jos, apărea un car imens, având o formă fantastică și purtând pe el fie o figură alegorică dominantă, fi un grup alegoric...., de pildă Gelozia cu patru fețe, purtând pe fiecare dintre ele o pereche de ochelari. Apăreau care cu câte o categorie de oameni, ca de pildă cerșetori sau vânători de nimfe, sufletele jalnice care au

aparținut în viață femeilor nemiloase, eremiți, vagabonzi, diavoli și chiar „il popolo”, lumea amestecată. Și toți se acuzau reciproc prin cântece, pentru greșelile lor. Parte din aceste cântece, câteva din cele mai piperate, sunt puse pe seama lui Lorenzo Magnificul.”

Sărbătoarea carnavalului cu măști era diferită de misterele religioase, de triumfuri, procesiuni sau de primiri fastuoase sau cea ocazionată de înscăunarea regelui. Originile sale exprimă o veche tradiție care – așa cum demonstrează Eliade – e prezentă în toate marile culturi, în corelație cu regenerarea periodică a cosmosului, după modelul creației originare în „illo tempore”. În zona Europei avem mărturia – din perioada romană descrisă de Macrobius în Saturnalia. Sărbătoarea avea loc la începutul anului, la Calendele din ianuarie - care corespund cu actualul Crăciun – și reprezenta despărțirea de anul vechi, bătrân, care se încheia. Pentru a se regenera timpul, pentru a se putea naște un an nou și tânăr – alimentat din timpul „tare” al începuturilor – trebuia trecut prin haos, similar haosului primordial, de dinaintea începuturilor prime. În acel interval paradoxal dintre două timpuri, dintre două cosmosuri, devine posibilă comunicarea cu spiritele strămoșilor reprezentați prin măști; și cu spiritele cele rele, fiind alungate. Se sting și se reaprind focurile. Dar mai ales se concretizează haosul, prin instaurarea temporară a „lumii pe dos” și a orgiilor.

„Lumea pe dos” înseamnă inversarea temporară a ierarhiilor sociale: sclavul ia locul stăpânului, regele devine cerșetor și omul umil e investit ca rege; toate lucrurile omenești se amestecă în învălmășeala unei „coincidentia opozitorum”. Orgiile, cu promiscuitate sexuală, se înscriu în această cădere temporară din reguli, mai ales în societățile agrare, care întrețin cultul fertilității. Exprimările și limbajul devin în această perioadă libertine, deschise spre licențe și glume grosolane, în mijlocul unei veselii generale și a unei sociabilități gregare. Se reproduce astfel „haosul” începuturilor.

Petrecerea sărbătorii pe care o știm cu toții, preia modelul acestei structuri arhetipale a sărbătorii începuturilor. Modelul sărbătorii saturnaliilor s-a exprimat în Renaștere chiar în sânul bisericii, cu denumirea expresă de „sărbătoarea nebunilor” sau a „inocenților”, continuând probabil tradiția romană ce s-a păstrat în popor. Vie încă în sec. XIV-XV, cunoaștem detalii despre ea dintr-o scrisoare circulară a Universității din Paris, din 1444, scrisă pentru a o domoli sau extirpa.

Sărbătoarea nebunilor avea loc de Crăciun când în Biserică, alături de slujba obișnuită, se oficia un ritual de parafrizare a acesteia, efectuat de obicei de diaconi cu ajutorul copiilor din cor; și care era urmată de o procesiune carnavalească. Se purtau măști, protagoniștii apăreau deghizați, îmbrăcați uneori în femei sau cu haine din recuzita teatrală; nu lipseau cei deghizați în „nebuni” cu capișon și marottă. Se alegea apoi un “episcop al nebunilor”, dintre oamenii simpli, care purta mitra și primea binecuvântarea poporului. Acesta ținea o pseudo-slujbă, presărată cu glume și blesteme. Apoi, cortegiul pleca prin oraș, cu pompă, veselie, cântece și comportament deseori indecent, cu dansuri, glume licențioase, vin, toate sub patronajul episcopului nebunilor. Populația, veselă, însoțea cortegiul. Bufoneriile, pantomima, comportamentul burlesc însoțeau și caracterizau manifestarea.

Personaje oficiale importante din Biserică asistau uneori ca spectatori, de exp. la Lille. În 1372 a participat și ducele de Bourgogne, care a inițiat manifestarea în capela sa. Sărbătoarea nebunilor se desfășura și în unele mănăstiri. Ea a încetat să mai aibă loc în urma unei decizii eclesiastice din 19 ianuarie 1552.

„Sărbătoarea nebunilor” face trimitere la similitudinea dintre nebunie și haos. Dar un haos necesar, periodic și controlat. Aspectul interesant al Renașterii consta din instituționalizarea nebuniei prin atestarea profesiei de nebun, similară până la un punct cu ceea ce se mai numește bufon. Acest nebun avea un statut social precis, care era parțial corelat cu derularea sărbătorilor.

Timp de multe secole, mai ales în Franța, a existat obiceiul ca orașele să angajeze un „nebun al urbei”. El avea costumația sa specifică, iar principala sa obligație era să anime sărbătorile. Mai ales în cele locale, rolul său era important. De ex. la Lille, cu ocazia sărbătorii Fete-Dieu, el deschidea alaiul procesiunii, făcând tumbe, grimase, aruncând vorbe de duh, iar nu la mare distanță venea episcopul cu alaiuri de preoți și rugăciuni. Se povestește un incident din 1480, când un impostor a vrut să rivalizeze cu nebunul oficial. Uneori acest salariat era chiar un burghez bogat al orașului. Sau meseria se transmitea din tată în fiu. Uneori orașul făcea o selecție prin concurs. Dacă orașele bogate ca Dieppe angajau un nebun pe întregul an, comunele mai sărace îl angajau doar pentru câte o sărbătoare.

Și orașele germane angajau profesioniști pentru sărbători, chiar pe specialități: unii erau „oameni de farse”, alții „oameni care spuneau vorbe de duh” ș.a.m.d. Aceștia aveau un rol deosebit, de ex. La carnavalul din Nurnberg. Sărbătorile populare, prin atmosfera pe care o induc, favorizează spectacolele, jocurile, dansul, cu mâncare și băuturi, jongleria și pantomima, circul, glumele, vorbele de duh, râsul colectiv. Dar personajul specializat în sărbători era nebunul. Ce fel de nebunie are oare în spate acest “nebun”?

În aceeași perioadă a Renașterii, un rol deosebit l-a jucat și nebunul – sau bufonul – regelui. Noi știm despre acesta mai ales din piesele lui Shakespeare. Dar situația nu se limitează la Anglia renascentistă. E de ajuns să ne amintim că în jocul de șah – care se zice că în Europa a venit din Iran, dar care e larg răspândit în lume, până în China – nebunul stă în poziția cea mai apropiată de rege și regină. Și joacă un rol deosebit de important în acest Joc.

Merită reflectat puțin asupra naturii sale și a rolului acestui personaj.

Nebunul regelui trebuia, prin „fișa postului” său, să inducă buna dispoziție în jur. Pentru aceasta el trebuia să fie realmente vesel, de o euforie contagioasă. Din câte știm despre el, se mișca vioi, făcea tumbe, practica pantomima, mintea-i

mergea repede, făcea ușor asociații de idei, observa detalii, avea umor și era priceput în jocuri de limbaj, spunând vorbe de duh.

El destindea atmosfera, îi bine dispunea pe alții, îi făcea să râdă. Îl bine dispunea și pe Rege. Rege care avea nevoie de așa ceva în atmosfera sumbră a comploturilor de la Curte și în disimularea generală intrigilor ce se desfășurau zilnic.

Nebunul era singurul care îi putea spune regelui adevărul în față, fără a risca dizgrația. Nebunul, lipsit de reticențe, străbătând brusc distanțele psihice care se întind între intimitate și aparențele oficiale. La fel cum se petrecea circumstanțial în timpul carnavalurilor.

Ceea ce piesele lui Shakespeare ne arată e faptul că nebunul era în același timp și omul cel mai citit, cel mai cult, cel mai deștept și inventiv de la curtea regelui. El era, de fapt, singurul intelectual de acolo. Nebunul regelui e înțeleptul vremii, din perspectiva hipomaniei, așa cum ne-ar spune limpede Erasmus. El e simetricul în epocă a înțelepciunii Melancholiei.

În jocul de șah nebunul are o poziție și o funcție importantă. Dar și în jocul de cărți el se amestecă cu celelalte personaje de la curte. Iar acum, funcția sa e esențială. Și, evident, priceperea, înțelepciunea, cultura, vioiciunea mentală și toate celelalte calități ale sale își spun cuvântul. El se poate substitui oricui, poate interveni eficient în orice situație. Maleabil și funcțional, el se plasează în vârful mizei pe care jocul de cărți o pune pe masă: șansa.

Jocurile reprezintă o a doua mare arie în care se desfășoară viața culturilor omenești, alături de sărbători, atunci când oamenii ies temporar din efortul muncii pragmatice, a practicilor instituționale. Cea de-a treia va fi contemplația estetică, plasată în marginea celei sacrale. Aceste arii antropologico – culturale nu doar învăluie universul practicilor și al maniei, ci îl fac posibil în perpetuarea și reluarea sa creatoare.

Felurile jocurilor sunt și ele nenumărate: de la jocurile de copii la cele de rol dramatic, de la jocurile constructive sau de război la jocurile cu reguli și la cele lingvistice. În prezent ne fascinează jocurile sportive. Huizinga afirma și el, în „Homo ludens”, că jocul e un aspect esențial al omului. Gadumer, în “Adevăr și metodă”, susține că jocul stă la baza artei. Wittgenstein arată că jocurile de limbaj sunt fundamentale pentru raportarea noastră la realitatea socio-culturală. Iar Heraclit, la începuturi, a lăsat celebra vorbă cum că: „Lumea e ca jocul unui copil – jocul focului, jocul lui Zeus – care se joacă solitar, creând.”

Expresia lui Heraclit pune jocul la originea Cosmosului, derivat din Haos, prin jocul zeului. El invocă creativitatea, jocurile cu reguli, invocă șansa, pentru succes. Dar o șansă, până la un punct statistică, pe care o studiază teoria matematică a jocului, așa de importantă în analiza evoluției omului. Și care, în ultimul timp, are un cuvânt greu de spus în evoluționismul neodarwinian. Și chiar în selecția biologică a comportamentelor ce concură la potențialul depresiv și maniacal.

Acestea fiind spuse, putem reveni la rolul pe care-l are nebunul în joc. În jocul de șah. Dar mai ales în jocul de cărți. Prezența lui subliniază faptul că, de la un moment dat, regulile nu se mai cer respectate rigid. Iar transgresarea lor, prin îndrăzneală, fantezie și risc susținut de șansă, poate duce la câștig.

Acest nebun este nebunul hipomaniacal, care stă lângă rege și-i spune adevărul, sărind peste regulile sociale. Este cel ce conduce cortegiul sărbătoresc, înaintea alaiurilor de preoți. Este nebunul din inima saturnalelor religioase, care se adâncesc în regenerarea timpului. Este, în cele din urmă, nebunul lui Nietzsche.

Ce s-ar face oare umanitatea în ansamblu, umanitatea culturală și persoanele individuale fără de potențialul lor maniacal pe care-l exersează, de altfel, continuu, zi de zi și n proporție de masă? Fără această instanță, fără acest organ – în sensul Organonului lui Aristotel – care susține existența milenară a culturii, răspândită pe

toată suprafața globului? Și atunci, nu e oare evident că potențialul maniacal e un element constitutiv al ființei noastre, inclusiv a persoanei individuale? Care, desigur, trebuie să aibă la dispoziție oricând acest potențial, selecționat evolutiv - dacă vrem să vorbim așa – încrustat chiar în structura cerebrală. Episoadele maniacale pot fi considerate ca ieșirea de sub control, din anumite motive, a unei structuri funcționale, a unui „modul psihic antropologic”, ce e în mod firesc articulat cu o organizare culturală „memetică” și care e definitorie nu doar pentru fiecare om normal, ci pentru constituția de ansamblu a Umanului.

Dar acest „modul psihic antropologic” ce se afirmă – simplificat, rigid, decontextualizat – în stările maniacale, nu e derivat doar din exersarea sărbătorilor. Ci și dintr-o amplă moștenire biologică. Precum și dintr-o suită de trăiri individuale uzuale, pe care oricine le experimentează de mii de ori în cursul vieții.

Așa că vom încheia acest excurs despre corelația dintre sărbători și manie, prin invocarea unui circumplex ce încearcă să sintetizeze ansamblul acestor stări.

Se poate afirma deci că sfera trăirilor și comportamentelor din sindromul maniacal derive din multiple stări adaptative normale. În psihopatologie se ajunge la un numitor comun formal, „modulul maniacal”, care e rigid, decontextualizat, dezadaptativ. Acesta se actualizează uneori insuficient condiționat și deci necomprehensiv, la fel ca utilizarea în gol a unei unelte ce nu-și mai dovedește utilitatea.

Dintre condiționările sale moștenite din biologie, se pot aminti: - Perioada de rut din biologie se caracterizează printr-o dezinhibiție sexuală, cu creșterea comportamentului prosocial intraspecific, a manifestărilor de atractivitate și acuplare sexuală și a combativității (masculilor) pentru obținerea unui rang

Circumplex al modalităților adaptative psiho-biologice și antropologico-spirituale care se agregă în jurul modulului maniacal

superior în raportarea la femele. Comportamentul este adaptativ în biologie, plasat simetric cu perioadele de hibernare. În sindromul maniacal se constată comportamentul dezinhibat sexual, cu creșterea libidoului și activității sexuale, de curtare și de relație; de asemenea sunt prezente manifestări expresive stridente, prin îmbrăcăminte de exemplu. În același sens acționează logoreea și cheltuielile excesive, cu reducerea reticenței sexuale; limbajul licențios și coprolalic și se înscrie în același grupaj comportamental. Investigarea teritoriului este un comportament bazal, adaptativ în biologie, atât pentru obținerea hranei, cât și pentru testarea pericolelor și delimitarea propriului teritoriu. Investigarea se realizează în condiția de vigilență crescută, cu o bună performanță a funcționării atenției (mobile) și cu o sensibilitate perceptivă amplificată; există și o acordare a musculaturii de relație, pentru eventualele reacții imediate. În psihopatologie, variante anormale sunt constituite de sindromul ADHD, comportamentele și trăirile anxioase, anxietatea generalizată. În sindromul maniacal se întâlnește o vigilență crescută, cu insomnia neurmată de oboseală; mobilitate permanentă comportamentală și a atenției distributive și percepție amplificată. Confruntarea beligerantă face parte în biologie din comportamentele dezinhibate, extroverse, alături de investigare și, corelatul acesteia, tensiunea anxioasă. Spre deosebire de acestea, acum intră în joc agresivitatea sub forma luptei cu altul, a cărei miză poate fi înfrângerea (cu pierderile consecutive) sau moartea. Mobilizarea biopsihologică e de aceea extremă, de la funcțiile cognitive și comportamentale la angajarea resurselor energetice, a sistemului endocrin și neurovegetativ, etc. Consecința victoriei e satisfacția confruntării beligerante competitive. La om, confruntarea beligerantă totală are un statut special datorită omorului intraspecific, ce nu se mai întâlnește în biologie. Faptul e instituționalizat prin război. Dar confruntarea

beligerantă, fizică și atitudinal verbală, are loc frecvent între persoane individuale, cu diverse motivații și finaluri. Tensiunea agresivă întreține o iritabilitate de fond ce poate favoriza reacțiile explozive. Starea maniacală ce se manifestă ca dezinhibiție extroversă, prosocială, însoțită de tahipsihie, poate să se exprime atât în varianta euforică (a veseliei și umorului), cât și în variant disforică, agitată, de furie (ex. cazul Ajax din piesa lui Sofocle). Dacă ne referim acum la existența specific umană, putem identifica la acest nivel câteva situații semnificative:

Creativitatea, în fazele sale active de vârf, de inspirație și finalizare, se însoțește de o tensiune psihologică crescută, mobilizarea energiei biopsihice, lipsa oboselii în absența somnului, funcționalitate cognitivă crescută (asociativă, mnestică, de rezolvare a problemelor, de sinteză ideatică, de imaginație bogată, etc). De obicei tahipsihia se manifestă doar în plan intelectual, fără dezinhibiție psihomotorie și inițiativa prosocială.

Studiile asupra corelației între bipolaritate (maniacală) și creativitate (Andreasen) au indicat o corelație crescută, fapt firesc prin dezinhibiția cognitiv tahipsihică; dar care, spre deosebire de starea maniacală, în creativitate tinde spre sinteză și nu spre dezorganizarea aleatorie, dispersivă. Principala diferență se află, poate, în procesul atenției, ce rămâne concentrată și sintetică în creativitate. Aceasta se articulează și cu stări de „peak” psihologic de altă natură: extaz, inspirație, entuziasm, etc.

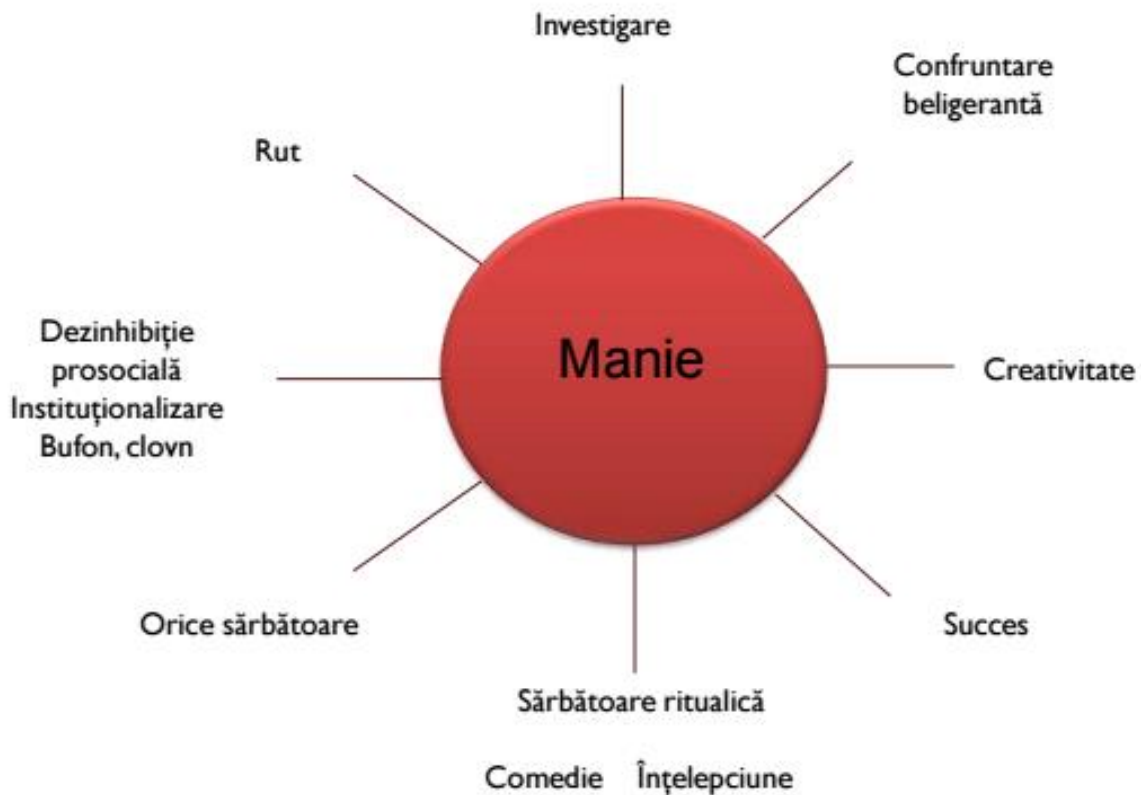
Creativitatea conduce la o operă a cărei finalitate induce satisfacție euforică.

Succesul este urmat de obicei de o stare afectivă pozitivă, de mulțumire de sine și bună dispoziție, care uneori este euforică și prosocială; ea se manifestă mai ales dacă succesul este sărbătorit public, caz în care se manifestă în parametrii cvasimaniacali generali ai sărbătorii. Succesul, împlinirea, creația dusă la capăt, duc la o stimă de sine crescută, factor ce susține cercul trăirilor din sfera

maniacală. Stima de sine crescută e o caracteristică definitorie, în plan individual, a cercului trăirilor cvasimaniacale, care dublează caracteristica orientării prosociale, ce e și ea dezinhibată. Toate acestea intervin pe lângă experiențele deja menționate ale sărbătorii și jocului, de nevoie socială de nebunie hipomaniacală instituționalizată.

Dacă încheiem cercul cu o revenire la aceeași instanță supraindividuală a culturii și membrilor, putem aminti și de instituția teatrului, cu tot cortegiul său de comedie. Starea maniacală clinică nu e ceva izolat pe lume, ca o apariție stranie, ca un vizitator existențial. Ea vine din lumea noastră cea familiară, făcând doar, ca la jocul de fotbal, un pas înapoi, pentru a scoate adversarul din joc. Trăirile și comportamentele pe care le evocă modulul maniei psihopatologice, se petrec în normalitate în diverse situații biopsihologice și existențial-spirituale. Ele se montează în condiții determinate și au o semnificație adaptativă. Odată cu parcurgerea acestor, subiectul se reîntoarce spontan la relaționarea firească cu

Calea comună formal spre sindromul maniacal

ambianța. Numitorul comun al acestor stări adaptative „de tip maniacal” poate fi considerat ca fiind „structura formală modulară psihopatologică a maniei”. În diverse împrejurări sau cvasispontan, la unele persoane, această „structură modular formală a maniei” se instalează pregnant și insuficient condiționată comprehensiv, conducând la o stare psihică anormală, rigidă și decontextualizată – sindromul maniacal psihopatologic. Varietatea originii trăirilor adaptative cvasimaniacale ar explica și multiplicitatea de subtipuri ale maniei. Preocupările de viitor ale

oamenilor de știință vor fi probabil, pe lângă clarificarea prezumtivului suport neuropsihic (și de neuro transmisie) a exceselor maniacale și o descifrare privitoare la: De ce și cu cm se produce această dezimplicare a “ieșirii din joc” a unui modul psihic antropologic, care în rest nu doar că ne este foarte util, ci este pentru noi ca sarea în bucate.